

GAZİ VE İNKİLÂP

MAHMUT SOYDAN

Hazırlayan
Nejdet Bilgi

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2022
KÜLTÜR SERİSİ: 1098

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-596-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Düzeltili: İnyet Bebek

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2023

Nejdet BİLGİ: 1959 yılında Ordu'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ordu'da yaptı. 1986 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisansını, *Boğazhyan Kaymakamı Mehmed Kemal Bey'in Yargılanması* konulu teziyle, 1989 yılında tamamladı. 1990 yılında, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora başladı. 1996 yılında, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa Kazası (1908-1950)* konulu teziyle doktora tamamladı. 2018 yılında doçent unvanını aldı. Yüksek lisans aşamasında, 1986-1988 yıllarında, özel bir lisede tarih öğretmenliği yaptı. 1988-1997 yıllarında Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü'nde okutman kadrosunda çalıştı. Hâlen, 1997 yılında başladığı Manisa Celâl Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı'nda, öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İttihat ve Terakki, Ermeni Meselesi, Demografi Tarihi, Siyasi Hayat, Sosyal Hayat, Basın Tarihi, İstiklal Savaşı, Biyografi ve Manisa Tarihi hakkında kitap ve makaleleri vardır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	11
ÖN SÖZ.....	13

ÇOK YÖNLÜ BİR KİŞİLİK OLARAK MAHMUT SOYDAN Nejdet BİLGİ

Öz Geçmişi	17
Milletvekilliği (1923-1936)	21
İlk Kalem Tecrübeleri	25
Hâkimiyet-i Milliye, Milliyet ve Politika Gazeteleri	31
Soydan ve İş Bankası - Milliyet Gazetesi İlişkisi.....	37
Soydan'ın Ölümü ve Yankıları.....	44
Soydan'ın Cenaze Merasimi	49
Soydan'ın Hatıraları ve Ankaralı'nın Defteri	56
"Gazi ve İnkılâp" Hakkında.....	61
"Gazi ve İnkılâp" Kapsamındaki Konuşmalar	67
"Gazi ve İnkılâp"ın Yankıları	68
Tefrikanın Yayına Hazırlanması Hakkında	73

GAZİ VE İNKILÂP Mahmut SOYDAN

Başlangıç / İnkılâp Arifesinde Vaziyet Neydi?.....	75
İzmir Zaferini Takip Eden Günlerde... ..	76
Büyük Reis Milletın Temayülâtını [Eğilimini] Yakından Tetkik Etmek İçin Seyahata Çıkıyor.....	78
İlk Sual Yağmuru!.....	79
Gazi ile Annesi.....	81
İlk Musahabe... ..	82
Büyük Reismiz Halka ve Hükûmet Mümessillerine Soruyor... ..	82
Büyük Reismizin Memleket İrfanı Hakkındaki Fikirleri	83
Çocuklarımız Niçin Okuyamıyor?	85
Türk Gazeteleri Nasıl Olmalı?.....	86

Eskişehir Nutku... Gazi Hazretleri'nin Fatih Mehmed'in	
Fütuhat ve Siyasetini İzah Eden Beyanatı	89
Yeni Türkiye'nin Siyasi Veçhesi Gayet Açık ve Vazıhtır.....	91
Hâkimiyet Mutlaka Milletın Elinde Olmalıdır	92
Ordu İstanbul'a Niçin Gelmedi	96
İzmit Mülâkatı Nasıl Oldu?	97
Gazi Hazretleri Cevap Veriyorlar... ..	100
Halife Ne Olacak?.....	102
Hükûmet Merkezi	105
İlk Meclis Toplanırken	108
Misak-ı Millî – Teşkilat-ı Esasiye	110
İkinci Grup Denilen Zümre Bir Fesat Havası	
Uyandırmaya Çalışıyordu	112
Dünya Yüzünde Müstakil ve Yeni Bir Türk Devleti Vardır... Diyen	
Büyük Reisimiz Halife Bahsi Üzerinde Velit Bey'e Cevap Verirken... ..	114
Hilâfet ve Afgan Emirinin Bir İtirazı... ..	117
Hükûmetin Dini Olacak mı? Gazi Hazretleri İzmit'te Kendilerine	
Bu Suali Soran Gazeteciye Cevap Veriyorlar.....	120
Türkiye'de Hilâfet Siyaseten Bir Menfaat ve Kuvvet midir,	
Yoksa Bir Zaaf mıdır? İsmail Müştak Bey Gazi'den Bunu Soruyordu	123
“Eğer Bizim İnkılâbımız Meşrutiyet Gibi Yalnız Sathi Olsaydı	
Kimse Ehemmiyet Atfetmezdi!..”	125
Milletin Ekseriyeti Bizimle Olursa, Fırka Deyiniz,	
Ne Derseniz Deyiniz Yürümek Mümkündür	127
Türk Devletinin Haricî Siyaseti Ne Olmalıdır?	130
Büyük Reis'in Gazeteciler Mülakatından Sonra Halkla	
Hususi Hasbihalleri.....	132
Gazi Hazretleri İzmitlilerin Sorduklarına Ayrı Ayrı Cevap Veriyorlar	134
Büyük Reisimiz Osmanlılıkla Yeni Türkiye Arasındaki	
Farkları İzah Ediyor... ..	136
Lozan'da Müzakerat Ağır ve Tereddütlü Giderken	
Gazi Hazretleri Millete Ne Diyorlardı?	138
“Hangi Hükûmet İdare Ettiği Milletın Refah ve Saadetini	
Temin Etmiş ve Edebilmek Kabiliyetini İzhar Etmiş ise	
O Hükûmet, O Millet İçin İyidir...”	140
Millet Hâkimiyet ve İstiklâlini Maddeten Eline Almıştır	143
“Meclis, Ancak Milletın Emrine Mutavaat Etmek Mecburiyetindedir” ..	146

“Behemehâl Her Irk, Her Unsur Yaşadığı Muhitler ile Mütenasip Olmak Üzere Ayrı Ayrı ve Her Hâlde İlmî Esaslara Müstenit Hükûmetler Tesis Etmelidir”	147
“Yeni Türkiye’nin ve Yeni Türkiye Halkının Artık Kendi Hayat ve Saadetinden Başka Düşünecek Bir Şeyi Yoktur...”	149
Efendiler Kendimizi Cihanın Hâkimi Zannetmek Gafleti Artık Hiçbir Kafada Yer Bulmamalıdır.....	150
Halife Abdülmecid’in Üzerinde Yıldırım Etkisi Yapan İlk Sözler.....	151
Abdülmecid’in Kafası İçinde Fatih’in, Selim’in Hayalinin Yaşadığı Muhakkaktı!	152
Abdülmecid’in İhzar Edeceği Beyannamenin Metni	155
Büyük Reisimizin Refet Paşa’dan Aldığı Mühim Bir Şifre.....	156
Gazi Hazretleri’nin İştirak Ettiği Tarihî İçtimada.....	158
Yeni Türkiye’nin Siyasi ve Askerî Hedefleri Ne Olacaktır?	160
Türk Halkının Refahı Ne ile Kabil-i Husuldür?	161
“Efendiler, Hayat İktisadiyat Demektir. Yaşayabilmek İçin Mutlaka Muktesit Olmalıdır.”	162
“Bir Memlekette Ekalliyet Eğer Menfaatini Ekseriyetin Cehlinde Ararsa Umumi Felaket Muhakkaktır”	164
Adalet Kanunlarla İcra Edilir	166
Büyük Reisimiz Cumhuriyet Halk Fırkası’nın Kuruluşundaki Esbabı İzah Ediyorlar.....	168
Gazi Hazretleri Halk Fırkası İsmi Nasıl Tespit Etmiştir?	170
Yeni Türkiye’yi İyi Tanımak İçin Ona Her Şeyden Evvel İyi Bakmasını Öğrenmek Lazım.....	172
İzmir’in İşgalini Takip Eden Kara ve Karanlık Günler İçinde Bursa.....	173
Bursa’nın İşgali Günü Meclis’te Taşkın Bir Heyecan Dalgalanmıştı... Bu İçtimada.....	175
Miralay İsmet Bey “Paşa” Meclis Reisi’nden Söz İstiyor.. ..	177
Meclis’te Müzakereler: Bursa Halkı Niçin Mukavemet Etmedi?	179
Celâl Bey Bursa Kuva-yı Milliye Teşkilatı Hakkında İzah Verirken	181
İsmet Bey Yunan Ordusunun Bursa’ya Gelişini İzah Ediyor	184
Millî Cidal’in İlk Günlerinde Ankara’da Bulunmanın Mânâsı.....	185
Harcı Düşman Karşısında Dâhilî ve Millet Düşmanlarıyla Karşı Karşıya... ..	187
Millet Meclisi’nin Temmuz 336 [1920] İçtimasında... ..	189
Bir Taraftan İstila Ordularını Yenmeye Çalışırken Dâhildeki Düşmanlar Her Tarafta Baş Kaldırıyordu.....	191

Birbirimizi Aldatmak için Mecburiyet Yoktur	193
İsmet Bey (Paşa) Cevap Verdi: “Zayıf Yürekliiler Öyle Düşünebilir!”	195
Gazi Hazretleri Vaziyeti İzah Ediyorlar.....	197
İsmet Bey “Paşa Hazretleri” Şahıslarına Hücum Edilen Kumandanları Müdafaa Ediyordu.....	198
Gazi Hazretleri Muarız Vaziyetler Alan Mebuslara Cevap Veriyorlar.....	201
Bursa’nın Düşman Çizmeleri Altında Çığnendiği Günlerde.....	203
Milletin Tarihindeki Karartıyı Silen Zafer Güneşinin Yükselişi Anında... ..	206
“Bu İnkılâptan Neyi Murat Ediyorsunuz?”	208
Büyük Reisimiz Müslümanlık Namına Yapılan Mugalatalara İşaret Ederlerken Diyorlar ki.....	210
Dikkat: Yeni Türkiye Osmanlı Devleti’nin Devamı veya İstihaleye Uğramış Bir Şekli Değildir.	212
Milleti Sürü Zanneden Zihniyete Türk Düşmandır	214
Yeni Türkiye’nin Ruh ve Mânâsı Nedir?.....	216
İstiklâl, İstikbal, Hürriyet, Her Şey Adaletle Kaimdir.....	218
En Küçük ve En Büyük Meselelerde Milletimi Sözlerimle Aldatmamış Olmakla Müftehirim.....	219
KAYNAKLAR	222
DİZİN	229

ÖN SÖZ

Daha önce Millî Mücadele yıllarına ilişkin hatıralarını yayına hazırlamış olduğum Mahmut Soydan, Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarının ilginç bir simasıdır. İkincil önemli görevlerde bulunan kalem erbapları arasında yer alır. Mustafa Kemal Paşa'nın refakat/emir subaylığı görevinden sonra, TBMM'nin ikinci döneminden başlayarak ölene kadar dört dönem milletvekilliği görevinde, 1924 yılında İş Bankası'nın kuruluşunda ve yine ölene kadar aynı kurumun yönetim kurulu başkanlığında bulunmuştur. Fakat kamuoyu Mahmut Soydan'ı bu görevlerinden daha çok gazeteciliği ve başyazarlığıyla bilmektedir.

Genç subaylık yıllarında başladığı kalem tecrübelerine bir süre ara verdiği anlaşılan Soydan'ın aktif gazeteciliği 1924 yılında başyazarı olduğu *Hâkimiyet-i Milliye*'yle başlamaktadır. *Hâkimiyet-i Milliye*, Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle 1920 yılında Ankara'da yayın hayatına başlayan bir gazeteydi. Millî Mücadele hareketinin sözcüsü olan gazeteyi, Atatürk'e yakınlığıyla bilinen kişiler çıkarmaktaydı. Atatürk'ün de imzasız yazılarının bulunduğu gazetenin başyazarlığına başlayan Mahmut Soydan, 1926 yılında İstanbul'da *Milliyet* gazetesini kurmuştur. Sahibi ve başyazarı olduğu gazete, yeni rejimin İstanbul'daki sesi olmuştu. Soydan aynı zamanda *Hâkimiyet-i Milliye* başyazarlığını da sürdürmüştür.

Mustafa Kemal Paşa'ya ve çevresine yakınlığı dolayısıyla, Mahmut Soydan'ın gerek yorum yazılarını gerekse haberlerini, daima yönetimin sesi olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim, 1929-1930 yıllarında yazı dizisi olarak yayımlanan *Gazi ve İnkılâp*, Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'ün, girişeceği reformların ilk dillendirildiği konuşmalara dayanmaktadır ve bu konuşmaların, 1929'da Mahmut Soydan yorumuyla sunuludur. Soydan, Atatürk'ün izniyle yayımladığı bu metinleri, aynen aktarmamış, kendi gözlem ve

yorumlarını, kimi zaman da eleştiri ve cevaplarını da bu metinlere ilave etmiştir.

Bu yazı dizisinin kitaplaştırılması fikri ve teşebbüsü, kıymetli ağabeyim Prof. Dr. Ali Birinci Bey'e aittir. Kendisine teşekkür borçluyum. Bundan yaklaşık on yıl kadar önce yazı dizisinin gazeteden çektiirdiği fotokopilerini bana vermiş ve hazırlamamı istemişti. Ben de hem fotokopilerin bazı silik kısımlarının eksikliğini gidermek hem de yazı dizisinin tanıtım kısımlarını incelemek için, İzmir Millî Kütüphane'deki *Milliyet* koleksiyonunu kullandım. Metnin tamamını bilgisayara aktardıktan sonra, yazı dizisine dayanak olan Atatürk'ün seyahat konuşmalarını inceledim. Metinleri "Gazi ve İnkılâp"la karşılaştırdığımda, yazı dizisinin Atatürk'ün seyahat yazılarının aktarılması amacıyla değil, inkılâplarının hareket noktasını göstermek amacıyla yayımlandığı kanaatine vardım. Ve kitap olarak yayımlanmasının faydalı olacağını düşündüm.

Kitabı yayına hazırlarken Mahmut Soydan'ın daha önce anılarıyla birlikte yayımlanan biyografisini de geliştirmeye çalıştım. Kitap yayın aşamasında iken Mahmut Soydan'ın kızının torunu Zeynep Baraz Kalaycı'nın arşivinde yer alan mektup ve fotoğraflara ulaştım. Daha önce kamuoyuna yansımamış mektup ve fotoğrafları kullanma izinlerinden dolayı kendilerine teşekkür borçluyum. Ayrıca *Gazi ve İnkılâp* metninin tefrika hâlinde yayımlanmasının yankıları üzerinde de durmaya çalıştım.

Gazi ve İnkılâp, çok metodik inşa edilmiş bir metin olmamakla beraber, dönemin gündemine uygun yönlerinin başlıklarla öne çıkarılması, gazetecilik ifade biçimine uygun düşmektedir. 1929 sonlarına kadar gerçekleştirilmiş olan reformların, Atatürk'ün 1923 başlarında Eskişehir, İzmit ve Bursa'da gazeteciler ve halkla yaptığı dört ayrı sohbetin metinlerinde, açık veya örtük bir dille anlatıldığına vurgu yapılmaktadır. Konu bazen reformların kapsamından çıkarak, 1920 yılı Meclis tartışmalarına kadar inmektedir. Ama bu da Atatürk'ün öngörü ve iradesinin, ifade ve gerçekleşme sürecinin örneği olarak gösterilmiş gibi durmaktadır.

Cumhuriyet reformları ve Atatürk, şüphesiz birçok araştırmaya konu olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu araştırmalarda bazen ayrıntılar bile, önemli yorumlara ve sonuçlara katkı sunmaktadır. Mahmut Soydan'ın gözlem ve yorumlarıyla sunduğu bu sohbet

metinlerini de bu gözle değerlendirmek gerekir. Son olarak, yazı dizisini kitaplaştırırken, adını aynen korumayı tercih ettim. Kitabın adında veya alt başlığında yazarın adının ve yazı dizisi olduğunun vurgulanmasına ilişkin önerilerde bulunan meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Kitabın yayın aşamasında yaptığım düzeltmelerin çoğunu, metni titizlikle inceleyen meslektaşlarıma ve tashihçime borçlu olduğumu belirtmek isterim. Ayrıca, Gazi ve İnkılâp'ın Ötüken Neşriyat yayınları arasında yer almasını sağlayan Gürol Pehlivan, Göktürk Ömer Çakır ve editörlüğünü yapan Oğuzhan Murat Öztürk Beylere de müteşekkirim.

Temmuz 2023, Manisa

ÇOK YÖNLÜ BİR KİŞİLİK OLARAK MAHMUT SOYDAN

Nejdet BİLGİ

Öz Geçmişi

Yakın tarihimizin birçok siması gibi Mahmut Soydan'ın da biyografisi henüz tam olarak yazılamamıştır.¹ Burada verilen bilgiler, daha önce yaptığımız kısa biyografiyi² biraz genişletmekten, daha ayrıntılı bir çalışmaya zemin hazırlamaktan ibarettir. Özellikle çocukluk, gençlik, eğitim, askerlik ve aile hayatına ilişkin bilgiler çok sınırlıdır.

Mahmut Soydan 1883 (1299) yılında Siirt'te doğdu. Babası Mehmet Rüştü Efendi, annesi Emine Hanım'dır.³ Nahide Hanım'la evli olan Soydan'ın Hikmet ve Ahmet Kemal adlarında iki oğlu ve

¹ Cemil Koçak, *Karabekir'in Kavgası İlk Defa Yayınlanan Belgelerle*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 12. Kitapta, Soydan'ın Ankaralı'nın Defteri tefrikasının Karabekir'le ilgili kısımlarını, Karabekir'in cevaplarını ve yazışmalarını, bu tartışmaların gazetelerdeki yankılarını ele almakta ve değerlendirmektedir. *Atatürk Ansiklopedisi*'ndeki Rıdvan Kızılkaya imzalı "Mahmut Soydan (1883-1936)" maddesi geliştirilmeye muhtaçtır. *Mahmut Soydan (1883-1936)- Atatürk Ansiklopedisi* (ata-turkansiklopedisi.gov.tr)

² Soydan'ın buradaki biyografisinin ilk şekli, daha önce hazırladığım hatıralarında yer almıştı. Bu kez yeni bilgilerle, bazı değişiklikler ve eklemeler yaparak genişlettim. bk. Mahmut Soydan, *Millî Mücadele Tarihine Dâir Notlar: Ankaralı'nın Defteri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, ss. xiii-xxix.

³ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d03/HT_614_1_3.pdf; Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, TBMM Vakfı, Ankara 1995, s. 690-691. Hem 1923'teki hem de 1927'deki doğum tarihi bilgileri, Tercüme-i Hal Varakalarında Rumi 1299 (1883) iken, Mazbatalarda Rumi 1304 (1888) olarak yer almaktadır. *Tan* gazetesindeki ölüm haberine göre, Soydan'ın iki erkek çocuğu bu sırada eğitim için Avrupa'da bulunuyordu. Kızı Fazilet ise bir buçuk yıl kadar önce İş Bankası müdürlerinden İzzet'le evlenmişti. *Tan*, 4 1'incikânun 1936, s. 3.

Fazilet (Baraz) adlı bir kızı bulunmaktaydı.⁴ Mahmut Soydan 1905 yılında Harp Okulu'ndan mezun oldu. 1908 yılına kadar Kosova ve Manastır vilayetlerinin değişik bölgelerinde nizamiye birlikleriyle eşkiya takibinde bulundu. 1908 yılı başında Manastır Fırkası Kurmaylığına atandı.⁵

İttihat ve Terakki liderlerinin güvenini kazanmış olduğundan,⁶ Nisan 1909'da 31 Mart Olayı sonrasında tahttan indirilerek Selanik'e götürülen Sultan II. Abdülhamit'in muhafız subaylığı görevine getirildi. II. Abdülhamit'in Selanik'teki Alatin/Ordu Köşkü'nde ikameti sırasında, Balkan Savaşı çıkana kadar bu görevde kaldı.⁷

Kılıç Ali'nin anlattıklarına göre, 1909 yılında Selanik'te bulunan ve İttihat ve Terakki kongresinde ordunun siyasetten uzak tutulması görüşünü dillendiren fakat kabul ettiremeyen Mustafa Kemal, bu görüşünü yaymak için subaylar arasında gizli bir cemiyet kurmaya karar vermiştir. Bu cemiyete ilk katılanlar arasında, o tarihlerde II.

⁴ Küçük oğlu Ahmet Soydan, 26 Ekim 1947 tarihinde eşi Emine Saadet Soydan ile Roma'ya gitmek üzere iken, uçaklarının Atina yakınlarında düşmesi üzerine hayatını kaybetmiştir. Kaza haberlerinde Ahmet Soydan'ın 1913 İstanbul doğumlu ve "Türk İrad"ın sahibi olduğu belirtilmektedir. *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1947, s.4; *Akşam*, 28 Ekim 1947, s. 2; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1947, s.4. Büyük oğlu Hikmet Soydan ise, kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiş ve 19 Ağustos 1959 tarihinde Feriköy'deki aile kabristanına defnedilmiştir. Hikmet Soydan öldüğünde Aleksandira Soydan'la evli olup, Ayla Soydan adında bir kızı bulunuyordu. Kızı Fazilet ise İzzet Baraz'la evli olup, Yüksel Enis ve Sermet Baraz adlı iki çocuk sahibiydi. *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1959, s. 3; *Milliyet*, 19 Ağustos 1959, s. 2. Ayrıca bk. Rıdvan Kızılkaya, *Türk Siyasi Hayatında Mahmut Soydan (Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünce Dünyası)*, Hiper Yayın, İstanbul 2020, s. 17-18; Resul Babaoğlu, Said Olgun, *Siirt Mebusu Mahmut Bey (Soydan) Erken Cumhuriyet Döneminin Devletçilik Tartışmalarında Nev-i Şahsına Münhasır Bir Portre*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2020, s. 15.

⁵ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; *Cepheden Meclis'e*, Millî Savunma Bakanlığı, Ankara 1999, s. 184, Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690, Salih Bozok – Cemil S. Bozok, *Hep Atatürk'ün Yanında*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985, s. 31-33.

⁶ *Cumhuriyet*, 4 Birincikânun 1936, s. 1,5. Şehzade Ali Vâsıb hatıralarında, "Âbid Efendi'nin yaveri ve Enver Paşa'nın dostu, Yüzbaşı Mahmud Bey" ifadesini kullanıyor. Ali Vâsıb Efendi, *Bir Şehzadenin Hâtırâtı Vatan ve Menfada Gördüklerim ve İşittiklerim*, Haz: Osman Selaheddin Osmanoğlu, YKY, İstanbul 2012, s. 97.

⁷ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; *Cepheden Meclis'e*, s. 184, Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690, Bozok, *age*, s. 31-33.

Abdülhamit'in muhafız subayları arasında yer alan Mülazım (Teğmen) Mahmut Bey de bulunmaktadır.⁸ Soydan, 1913'te II. Abdülhamit'in Selanik'ten Beylerbeyi Sarayı'na getirilmesi üzerine, aynı görevle İstanbul'a döndü. Muhafız subaylığına ek olarak, Padişah'ın yanındaki oğlu Âbit Efendi'nin eğitim ve öğretimini de üstlendi. Daha sonra İhlamur Köşkü'nde açılan Şehzadeler Okulu'nda görev aldı.⁹

Mahmut Soydan gibi, II. Abdülhamit'in muhafız subayları arasında yer alan Vasıf Bey, hatıralarında konuyla ilgili şu bilgileri veriyor:

Mahmut Soydan askerî okul öğrencisi iken
(Zeynep Baraz Kalaycı Arşivi)

Selanik'te başladığı bu vazifeye Mahmud Bey, on sene devam etti.

II. Abdülhamid vefat edip amcası Sultan Vahideddin şehzadeyi kendi sarayına aldıktan sonra dahi onu vazifesinden ayırmadılar. Münhasıran onun himmet ve gayreti neticesindedir ki, bu efendi bilahare o zamanın diğer şehzadeleri içinde gerek terbiyesi gerek irfan ve malumatı cihetiyle mümtaz bir mevki kazanmıştır. Cumhuriyet inkılabında diğer hanedan azası gibi, Mahmud'un küçük şehzadesi de Türkiye topraklarını terketti. Onun gurbet diyarında da vakarlı

⁸ *Atatürk'ün Sırdışı Kılıç Ali'nin Anıları*, Der: Hulusi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005, s. 516-517.

⁹ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; *Cepheden Meclis'e*, s. 184, Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690, Bozok, *age*, s. 31-33. II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Osmanoğlu hatıralarında, Mahmut Soydan'ın Âbid Efendi'nin hocalığına Selanik'te iken başladığını (s. 213), Selanik'ten II. Abdülhamid'le birlikte dönenler arasında yer aldığını (s. 219), Âbid Efendi'nin Harbiye Mektebi'ne Mahmut Soydan'la gidip geldiğini (s. 224) yazıyor. Soydan'ı memleketine izafeten "Mahmut Siirt" şeklinde anıyor. Bk. Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*, Selçuk Yayınları, Ankara 1986.

bir yaşayış takip etmekte olduğunu haber aldık. Şehzadenin bu hareketinde Mahmud'un verdiği terbiyenin tesiri inkâr edilemez.¹⁰

Şehzade Âbid Efendi'nin yakın arkadaşı Şehzade Vâsıb, hatıralarında Soydan'dan şöyle söz ediyor:

Âbid Efendi'nin yaveri Beylerbeyi Sarayı'nda iken tahsilini yaptıran hocası Pi-yade Yüzbaşı Mahmud Bey [Soydan] idi. Bu zat Cumhuriyet devrinde Büyük Millet Meclisi'nde Siirt mebusu olmuş ve İş Bankası'nın idare heyetinde mühim mevki almıştı. Malumatlı, sakin ve zeki bir zat idi. Zekâ ve malumat itibarı ile diğer yaverlerden üstün idi. o da Sultan Abdülhamid'in muhafazasına memur Miralay Rasim Bey'in maiyetinde, benim yaver Mazhar Bey gibi, bir muhafız zabiti idi.¹¹

Mahmut Soydan'ı bu görevinden sonra Millî Mücadele saflarında görüyoruz. Nitekim ölümü üzerine yayımlanan bir haberde bu durum şöyle ifade ediliyor:

Millî Mücadele başlayınca Anadolu'ya geçerek, Selanik'ten tanıdığı ve kendisine karşı derin hürmet ve alaka ile bağlı bulunduğu Atatürk'e iltihak etmiştir.¹²

Dolayısıyla, askerî eğitim hayatı ve görevlerini sürdürerek, Millî Mücadele sürecinde de yer almıştır.¹³ Nisan 1920'de Anadolu'ya geçtikten sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın refakat/emir subaylığına

¹⁰ Ali Vâsıb Efendi, *age*, s. 100-101. Vâsıb Efendi hatıralarının sonraki kısımlarında Paris'te iken 1928 yılında Soydan'la karşılaşmalarına rağmen kendisini "tanımamazlığa geldi"ğini, ardından Nice'de gördüğünde de selamlaşmadığını, buna çok şaşırıldığını ve üzüldüğünü belirterek, sözlerini şöyle tamamlıyor: "Senelerce Mekteb-i Harbiye ve Şehzadegân Mektebi'nde ve evlerimizde birlikte geçirdiğimiz hatıraları unutmak kolay bir şey değildi. Kendisini zeki ve sempatik bir zat olarak sever ve takdir ederdim. Menfaat dolayısıyla, insanlar nasıl kendilerini alçaltarak değişiyorlar." (s. 246).

¹¹ [Vasif Bey], "Sultan Hamid'in Muhafızıydım Alâtini Köşkü", *Hayat Tarih Mecmuası*, C. 2, S. 11 (1 Aralık 1966), s. 27.

¹² *Cumhuriyet*, 4 Birincikânun 1936, s. 1,5. Bozok hatıralarında, Mustafa Kemal'in Derne'de bulunduğu sırada Rumeli'de subaylar arasında ortaya çıkan Halaskarlık hakkında bilgi istediğini, Mahmut (Soydan) ve Vasif Beylerle birlikte bir mektup yazarak kendisine gönderdiklerini belirterek, mektubun metnini vermektedir. Bozok, *age*, s. 167-169.

¹³ Refik Ahmet Sevengil, "1936'da Kaybettiklerimiz", *1937 Matbuat Almanagi*, İstanbul Basın Kurumu, İstanbul 1937, s. 67.

atanmıştır. Bu görevi sırasında binbaşı rütbesinde bulunuyordu.¹⁴ Mahmut Soydan, *Tercüme-i Hal Varakasına* göre, Türkçe dışında Almanca, Arapça ve Fransızca da bilmekteydi.¹⁵

Millî Mücadele'den sonra *Hâkimiyet-i Milliye*¹⁶ gazetesi başyazarlığına getirilen Soydan, aynı zamanda 1926 yılında yayınlamaya başladığı *Milliyet*¹⁷ gazetesinin sahibi ve başyazarıydı. Siirt'ten TBMM'nin II., III., IV. ve V. dönemlerinde milletvekili seçilen Mahmut Soydan, döneminde beğenilen bir yazardır. 1924 yılında İş Bankası'nın kurucuları arasında yer almış ve Yönetim Kurulu'nun da ilk başkanı olmuştur. Yönetim Kurulu Başkanlığı ve üyeliği, öldüğü tarihe kadar sürmüştür. Uzun süren rahatsızlığından ötürü, 14 gün boyunca tedavi görmekte olduğu Fransız Hastanesi'nde, 3 Aralık 1936 tarihinde hayata veda etmiştir.¹⁸

Milletvekilliği (1923-1936)

Mahmut Soydan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti refakatinde subayken, TBMM'nin II. Dönem seçimlerine katıldı. *Tercüme-i Hal Varakasına* göre, TBMM'nin ikinci döneminde, memleketi Siirt'ten, 153 ikinci seçmenin (muntehib-i sani) oyunu alarak milletvekili oldu. 28 Haziran 1923 tarihinde aldığı mazbatayla 11 Ağustos 1923 tarihinde

¹⁴ Öztürk, *TBMM – II. Dönem 1923-1927*, C. III, s. 690-691.

¹⁵ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d03/HT_614_1_3.pdf.

¹⁶ Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi (1919-1989)*, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul 1992, s. 25-27; Yücel Özkaya, "Hâkimiyet-i Milliye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 1997, s. 201-202.

¹⁷ İnuğur, *age*, s. 83-84.

¹⁸ *Tan*, 4 1'incikânun 1936, s. 1; İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem 1935-1939*, C. II, TBMM Vakfı, Ankara 2001, s. 654 (Burada, ölümüne dair 10 Aralık 1936 tarihli Başvekâlet tezkeresinin 21 Aralık 1936'da Genel Kurul'da okunduğu da belirtilmektedir).

DİZİN

31 Mart Olayı 18

A

Abbasiler 116

Abdullah Azmi 95

Abdülhamid 19, 224

Abdülmecid 152, 153, 154, 155,
157

Abdülmecid Efendi 153, 154, 155,
156, 157

Abdülmecid ibn-i Abdülaziz Han
156

Âbid Efendi 18, 19, 20

Âbit Efendi 19, 48

Adana 22, 82

Adapazarı 182, 192

Adnan 100, 109, 113, 225

Afgan 75, 117, 129

Afgan Devleti 149

Afgan Emiri 117, 118

Afganistan 75, 151

Afganlılar 123

Afrika 94, 148, 150, 214

Afyonkarahisar 113, 189

Ahenk 70

Ahmet Emin 42, 43, 62, 63, 100,
102, 103, 116, 118, 122, 124,
125, 129, 133, 225

Ahmet Emin Yalman 42, 43

Ahmet Haşim 34

Ahmet Kemal 17

Ahmet Soydan 18

Aka Gündüz 34

Akbaba 34

Akhisar 42, 182, 190, 196

Akşam 47, 49, 50, 54, 62, 69, 100,
226, 227

Alaşehir 189

Alâtini Köşkü 20, 226

Alatini/Ordu Köşkü 18

Aleksandira Soydan 18

Âlem-i İslâm 116, 118, 122, 127,
146, 147, 148, 149, 155, 156,
159

Ali Bey 134

Ali Birinci 14, 68, 90, 116, 117, 225

Ali Naci Karacan 33, 34, 40

Âl-i Osman 134

Ali Şükrü 114, 200, 226

Almanca 21

Amanullah 75

Anadolu 20, 43, 47, 65, 69, 72, 99,
106, 107, 108, 110, 111, 118,
150, 174, 176, 178, 182, 190,
193, 195, 196, 211, 214

Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti 111

Anadolu Sigorta 43

Anadolu Türkü 118

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i
Hukuk Grubu 110

Ankara 13, 17, 18, 19, 21, 22, 32,
33, 35, 36, 39, 40, 50, 53, 57,
58, 61, 62, 67, 73, 78, 82, 95,

98, 99, 101, 106, 108, 113,
132, 153, 158, 175, 176, 179,
180, 183, 185, 186, 189, 193,
222, 223, 224, 225
Ankara Caddesi 36, 53
Ankaralının Defteri 17, 56, 58, 60,
72, 224
Antalya 178
Anzavur 176, 178, 193
Arapça 21, 156
Arif Bey 83
Arif Oruç 37
Asuriler 108
Asya Matbaası 28, 223
Âşir Bey 189
ATASE 67
Atatürk 13, 14, 19, 20, 37, 38, 39,
40, 47, 55, 56, 59, 61, 64, 67,
68, 82, 222, 223, 224
Atatürk Kitaplığı 28
Atina 18
Avrupa 17, 36, 45, 80, 92, 96, 107,
135, 148, 172, 178, 212, 214
Avrupalılar 95
Aydın 178
Ayla Soydan 18
Ayşe Osmanoğlu 19
Azerbaycan 179

B

Bâbiâli 133, 138, 174
Bağdat 116, 145
Bahrisefit 154
Balkan Savaşı 18
Barut şirketi 36
Basın Kurumu Başkanlığı 49
Basri Bey 86, 87, 88, 94
Başkanlık Divanı 22
Bayazıt 53
Bayezid 91, 92, 214

Bayezid-i Sani 214
Bebek 48
Bekir Sami 189, 193, 201
Besim Atalay 195
Beylerbeyi Sarayı 19, 20
Beypazarı 180
Beypazarlı Hilmi Bey 180
Birinci Grup 112
Bitlis 106
Bolşevik 178, 179
Buhara 129, 195
Bulgaristan 206
Bulgarlar 206
Burdur 177
Burhan Cahit 34
Burhan Cahit [Morkaya] 41, 57
Burhaneddin 36
Bursa 14, 61, 67, 78, 79, 173, 175,
176, 177, 178, 179, 180, 181,
182, 183, 184, 189, 190, 192,
193, 194, 195, 196, 198, 199,
201, 202, 203, 204, 205, 206,
220
Bursalılar 182, 183, 204
Büyük Millet Meclisi 20, 21, 52, 63,
65, 77, 101, 104, 114, 116,
117, 122, 132, 151, 153, 154,
155, 158, 165, 173, 175, 177,
179, 180, 189, 191, 194, 209
Büyük Taarruz 154

C

Canik 201
Celâl Bayar 37, 50, 52
Celâl Bey 181
Cenab-ı Peygamber 144, 210
Cevdet Bey 87, 88
Cevdet Paşa 88
Cezayir 149
CHF 23

Cinevelilere 137
 Cumhuriyet 13, 14, 18, 19, 20, 23,
 24, 44, 46, 47, 54, 55, 61, 65,
 69, 76, 77, 78, 89, 110, 121,
 225, 227, 228
 Cumhuriyet Halk Fırkası 23, 77,
 168

Ç

Çaldıran 214
 Çanakkale 183
 Çankaya 37, 40, 101
 Çin 148
 Çinli 178, 179

D

Dahiliye Vekâleti 112, 189
 Darülhilâfetülaliye 157
 Derne 20
 Dersaadet 28, 223
 Dersim 105
 Devlet-i Abbasiye 145
 Divanyolu 53
 Diyarbekir 85, 107
 Dolmabahçe 40
 Dr. Adnan 62
 Düyun-ı Umûmiye 135
 Düzce 193

E

Ebu Bekir 145
 Ecnebilir 94, 217
 Edirne 22, 198
 Edirnekapı 50, 52, 53
 Edirneliler 36, 37, 227
 Emeviye 145
 Emin Bey 102, 103, 116, 118, 122,
 124, 125, 129, 133, 177
 Emine Hanım 17

Emine Saadet Soydan 18
 Emirülmüminin 116
 Endülüs 116, 145, 148
 Enver Paşa 18, 103
 Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye 184,
 185, 187, 189, 190
 Erkân-ı Harbiye Reisi 180, 184, 194
 Ermeni 107, 179
 Ermeniler 80, 108, 209
 Erzincan 106
 Erzurum 28, 42, 211, 222, 228
 Esat Bey 135
 Eskişehir 14, 61, 67, 78, 81, 82, 89,
 90, 95, 161, 207, 223, 224

F

Falih Rıfki 39, 40, 42, 59, 62, 63,
 101, 115, 126, 127, 128, 132,
 222, 226
 Falih Rıfki Atay 33, 39, 40, 42, 59,
 101, 226
 Fas 116, 149, 195
 Fas Halifesi 148
 Fatih 91, 92, 137, 141, 152, 156,
 212
 Fatih Mehmed 89
 Fatih Sultan Mehmed 92, 155
 Fazilet 17
 Fazilet (Baraz) 18
 Felek 35
 Feridun Kandemir 57, 59
 Ferit Bey 83
 Fethi Okyar 24
 Fransa 94, 127, 197
 Fransız 26, 28, 50, 109, 197, 202,
 207
 Fransızca 21
 Fransız Hastanesi 21, 44, 46, 48,
 50, 52
 Fransız inkılâbı 95
 F. Rıfki Atay 50

G

Galiçya 103

Garbi Roma İmparatorluğu 92

Garp 99, 116, 195, 197, 209, 214

Garp Cephesi 99, 200

Gazetecilik ve Matbaacılık Türk
Anonim Şirketi 43Gazetecilik ve Neşriyat Limited
Şirketi 43Gazetecilik ve Neşriyat Türk Limi-
ted Şirketi 42Gazi 57, 58, 61, 62, 63, 64, 65, 66,
67, 68, 69, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87,
88, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 107, 108, 109, 112,
113, 115, 116, 118, 119, 120,
122, 123, 124, 125, 126, 127,
128, 129, 130, 132, 133, 134,
135, 138, 152, 153, 154, 156,
157, 158, 159, 160, 170, 175,
176, 180, 189, 197, 199, 201,
202, 203, 207, 208, 209, 210,
219, 222, 223, 226, 227

Gazi Orhan 205

Gazi Osman 205

Gazi Paşa 86, 100, 115, 119, 122,
135, 158, 180, 202, 208Gazi ve İnkılâp 13, 14, 61, 63, 65,
67, 68, 69, 222, 226, 227

General Harrington 153

Gildaniler 108

Göktürk Ömer Çakır 15

Gürol Pehlivan 15

H

Hacim Muhiddin 189

Hadimülharemeyn 155, 156

Hadimülharemeynişşerifeyn 156

Hakimiyet-i Milliye 32, 69, 98

Hâkimiyet-i Milliye 13, 21, 31, 32,
33, 38, 39, 40, 48, 55, 56, 69,
97, 176, 227

Hakkı 48, 101, 119, 124, 227

Hakkı Hami 189

Hakkı Naşid 32

Hakkı Tarık Us 48

Halide 62, 100, 129, 225

Halide Edip 62, 100, 225

Halife 65, 79, 90, 99, 102, 103, 113,
114, 115, 116, 117, 118, 122,
145, 146, 147, 148, 150, 151,
152, 153, 154, 155, 156, 157,
158, 159, 177, 180, 193Halife Abdülmecid 151, 152, 153,
154, 156Halife-i Müslimîn 114, 117, 147,
149, 155, 156, 157Halife-i Resulüllah 117, 145, 156,
157

Halkçılık 168

Halk Fırkası 80, 101, 125, 168, 170,
171, 219Hamdullah Suphi 195, 196, 198,
201

Harb-i Umûmi 103

Harb-i Umûmî 93, 96, 179

Harbiye 181, 184, 185, 195, 196

Harbiye Mektebi 19, 27

Hariciye 22, 62

Hariciye Encümeni 22

Hariciye Komisyonu 22

Harp Okulu 18

Haydar Rüştü (Öktem) 72

Hazret-i Ali 116, 145

Hazret-i Ömer 117, 145

Hazret-i Peygamber 144

Hendek 192, 193

Heyet-i İcraiye 194
 Heyet-i Vekile 110, 181, 190, 193
 Hıristiyan 136, 137, 138
 Hicaz 107, 129
 Hikmet 17
 Hikmet Münif 36, 37
 Hikmet Soydan 18
 Hikmet Şevki 32
 Hilâfet 61, 63, 65, 76, 78, 80, 102,
 110, 112, 114, 116, 117, 123,
 134, 135, 143, 145, 146, 147,
 149, 151, 152, 153, 154, 155,
 156, 158, 180, 193, 214, 219
 Hilâfet-i İslâmiye ve Büyük Millet
 Meclisi 113
 Hilâfet Ordusu 178, 193
 Hindistan 116, 148, 149, 150, 151,
 215
 Hintliler 123
 Hiyve 195
 Hizmet 70, 89
 Hoca Bekir Efendi 208
 Hoca İsmail Şükrü 113
 Hoca Osman Efendi 208
 Hoca Ziyaeddin Efendi 209
 Hulusi Bey 202
 Hüsnü Bey 134

I

Ihlamur Köşkü 19
 II. Abdülhamid 19, 28, 48
 II. Abdülhamit 19, 57
 II. Meşrutiyet 27, 29, 48, 57
 Irak 107, 108, 149, 150

İ

İbrahim Efendi 134, 208
 İkdâm 62, 69, 101
 İkinci Grup 112

İleri 62, 101, 226
 İpekiş 43
 İran 93, 103, 108, 129, 141, 144,
 214
 İran Devleti 149
 İslâm 92, 118, 119, 120, 121, 144,
 145, 148, 149, 151, 152, 159,
 179, 210, 213
 İslâm Âlemi 117, 118, 147, 149,
 155, 158
 İsmail Arar 68
 İsmail Müştak 35, 62, 63, 101, 102,
 122, 123, 128
 İsmail Suphi 177, 178
 İsmet Bey 177, 180, 181, 184, 187,
 188, 189, 194, 195, 196, 198
 İspanya 149
 İstanbul 13, 17, 18, 19, 22, 25, 28,
 33, 37, 39, 40, 41, 43, 46, 50,
 52, 57, 59, 61, 62, 63, 67, 68,
 69, 75, 80, 81, 86, 90, 93, 96,
 97, 98, 99, 100, 101, 102,
 106, 107, 108, 109, 114, 116,
 117, 120, 130, 131, 133, 135,
 137, 140, 147, 152, 153, 154,
 155, 156, 157, 158, 176, 178,
 180, 186, 191, 193, 196, 212,
 222, 223, 224, 225, 226, 228
 İstanbul Müddei-i Umûmîliği 36
 İstiklâl 44, 61, 86
 İstiklâl Harbi 33, 61
 İş Bankası 13, 17, 19, 20, 21, 33, 37,
 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 50,
 52, 54, 181, 222, 223
 İttihad-ı İslâm 93, 141, 213
 İttihat ve Terakki 18, 25, 48
 İzmir 24, 61, 76, 78, 81, 90, 96, 99,
 163, 173, 174, 182, 190, 193
 İzmir Milli Kütüphane 14

İzmit 14, 61, 62, 65, 67, 68, 78, 81,
96, 97, 100, 120, 121, 130,
131, 132, 133, 160, 182, 207,
222, 223, 224

İzmit Kasrı 100

İzzet 17

İzzet Baraz 18, 23

K

Kafkas 93

Kanun-ı Esasi 22

Kanunî Sultan Süleyman 92

Kanunî Süleyman 141, 214

Kapitalist 170

Karagöz 41

Karahisar 190, 202

Karahisarısahip 113

Kayseri 106

Kâzım Karabekir 56, 57, 59, 223

Kılıç Ali 18, 19, 22, 222

Kılıçzade Hakkı 62, 101, 119, 226

Klemanso 197

Konya 93, 161

Kosova 18

Kostantiniye 28

Kuran 126, 144

Kuran-ı Kerim 88

Kurultay 87

Kurun 28, 47, 48, 53, 189, 223, 224,
226, 227

Kuva-yı Milliye 39, 134, 181, 182

Kütahya 195

L

Loyd Corc 195, 198

Lozan 90, 96, 99, 104, 105, 126,
132, 133, 135, 138, 139, 172,
207, 216, 217, 219

M

Macaristan 195

Mahmud 18, 32, 49, 60, 223, 226,
227

Mahmud Bey 19, 20, 60, 226

Mahmud Nedim 26, 28, 223

Mahmut Bey 19, 32, 41, 42, 43, 63

Mahmut Celâl Bey 181

Mahmut Soydan 13, 14, 17, 19, 20,
21, 22, 23, 24, 25, 31, 32, 33,
37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45,
46, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 55,
56, 57, 59, 60, 61, 62, 64, 67,
69, 73, 225, 227

Mahmut Türbesi 53

Mahmut Yesari 34

Makam-ı Hilâfet 116, 143, 159

Makedonya 93, 103

Manastır 18, 25

Manastır Fırkası 18

Manisa 15, 88, 89, 224, 228

Marmara 190, 196

Matbaa-i Ebuzziya 28

Matbuat Cemiyeti 52

Mazhar Bey 20

Mazhar Müfit Kansu 59

Mecelle 88, 218

Mehmet Rüştü Efendi 17

Mehmet Şükrü 189

Mekteb-i Harbiye 20

Memalik-i Osmaniye 214

Meşrutiyet 99, 125, 126, 142

Mısır 107, 116, 141, 144, 149, 150,
211, 214, 215

Mısırlılar 123, 150, 211

Mihran Efendi 33

Millici 56, 57, 58, 59

Millî İdare 31

Millî Kütüphane 32

Milli Mücadele 13, 20, 21, 47, 55,
56, 57, 58, 59, 60, 76, 81, 95,
104, 113, 131, 154, 177, 178,
182, 189, 195, 202, 223, 224

Milli Müdafaa 22

Milliyet 13, 14, 21, 31, 33, 37, 39,
40, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
65, 69, 227

Milliyet Matbaası 43

Miralay Rasim Bey 20

Misak-ı Millî 104, 110, 139

Moskova 22

Mösyö Salyer 26, 28, 29

M. Sükûti 25

Muammer Eriş 43, 54

Muaviye 116, 147

Mudanya 103, 130, 183, 193

Mudanya muahedesi 103

Muhabbet-i Vataniye 26, 28, 29,
30, 31, 223

Muhittin Üstündağ 52

Musavver Fen ve Edeb 25, 228

Mustafa Kemal 18, 39, 59, 67, 69,
75, 77, 81, 97, 113, 174, 223,
224

Mustafa Kemal Paşa 13, 20, 31, 33,
55, 113, 132, 152, 199, 201,
202

Mustafa Lütfü 179, 180

Mustafa Sabri 178

Müdafaa-i Hukuk 82, 108, 134

Müdafaa-i Milliye 184, 185, 189,
202

Müslüman 112, 122, 148, 177

Müslümanlar 129

Müslümanlık 210

Müştak 125, 128

N

Nafiz Bey 201

Nahide Hanım 17

Nazmi Bey 134

Nazmi Paşa 183

Necati Bey 182

Neyyir-i Hakikat 25, 26, 27, 227

Nihat Bey 82

Nureddin Bey 207

Nutuk 39, 68, 73, 222

O

Oğuzhan Murat Öztürk 15

Ordu Köşkü 28

Osmanlı 91, 92, 95, 124, 137, 140,
141, 142, 148, 177, 178

Osmanlı Devleti 103, 131, 136,
138, 140, 142, 205, 206, 212,
213

Osmanlı Hükûmeti 179

Osmanlı İmparatorluğu 140, 142,
215

Osmanlı Padişahlığı 123

Ö

Ömer 145, 225

P

Padişah 90, 146, 153, 154, 193

Panislâmizm 213

Paris 20, 68

Patrik 212

Patrikhane 80, 208

Payitaht 186

Peygamber 117, 145, 218

Politika 31, 34, 35, 36, 37, 226, 227

Pontos 105

R

Rasih Efendi 178
 Rauf Bey 134
 Razi Efendi 37
 Recep Peker 32
 Recep (Peker) Bey 32
 Recep Zühtü 32, 98
 Recep Zühtü (Soyak) 32
 Refet Paşa 154, 155, 156
 Refik Şevket 89, 178, 228
 Rifat Yaman 43
 Rıza Nur 68, 69, 116, 117, 225
 Roma 92, 140, 141, 144, 212
 Roma İmparatorluğu 140, 141, 144
 Romanya 93
 Rum 179, 209
 Rumlar 80
 Rusya 148

S

Sabri Selim 36
 Said 32
 Sakarya 154, 220
 Salih Bey 81
 Sallier 28
 Saltanat 99, 102, 110, 112, 114, 145, 153, 154
 Saltanat-ı İslâmiye 145
 Samsun 94, 105
 Saray 75, 133, 138
 Saruhan 178, 181
 SCF 24
 Seçim Mazbatalarını İnceleme Komisyonu 22
 Selâhaddin Güngör 51
 Selanik 18, 19, 20
 Selanik Hukuk Mektebi 27
 Selçukî 212
 Selim 91, 152

Selim-i Evvel 141, 214
 Serbest Cumhuriyet Fırkası 24, 225
 Serbest Fırka 43
 Sermet Baraz 18
 Sevr 104, 220
 Sıffin 116
 Sibirya 179
 Siird 32, 46, 49, 50, 53, 227
 Siirt 17, 19, 20, 21, 22, 28, 41, 43, 44, 47, 52, 59, 60, 61, 62, 226, 227
 Sinop 98, 189
 Sivas 106, 211
 Siverek 179
 Siyah El Cemiyeti 37
 Son Posta 48, 49, 50, 54, 55, 228
 Sovyet 22
 Subhi Nuri 62
 Sudan 116
 Sudan Halifesi 148
 Sultan II. Abdülhamit 18
 Sultan Vahideddin 19
 Sungur 84
 Suphi Nuri 63, 101, 102, 103, 105, 107, 112, 123, 127, 129, 226
 Suriye 94, 108, 144, 145, 149, 150
 Süleyman 91
 Süveyş kanalı 94

Ş

Şark 92, 214
 Şehzadegân Mektebi 20
 Şehzadeler Okulu 19
 Şehzade Vâsıb 20
 Şerif Bey 36, 83
 Şeriye Vekili 122, 123
 Şevket Mehmetali Bilgişin 43
 Şevket Rado 60
 Şeyh Said 24
 Şükrü Efendi 113, 115, 123
 Şükrü Esmer 43

T

Tahir Bey 84
 Taksim 48, 52
 Taksim Cumhuriyet Anıtı 50
 Tan 17, 21, 33, 42, 43, 44, 45, 46,
 51, 52, 53, 226, 227, 228
 Tanin 101
 Tarabulus 149
 TBMM 13, 17, 18, 19, 21, 22, 32,
 33, 56, 68, 95, 98, 113, 154,
 177, 178, 182, 189, 195, 202,
 223, 224, 228
 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
 23, 24, 225
 Tercüme-i Hal Varakası 21
 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu 63, 101,
 110, 120, 121, 124, 126, 128,
 131, 209
 Times 31
 TpCF 23
 Trabzon 114
 Tunus 149
 Turan 84
 Turanizm 93
 Türk 24, 52, 54, 57, 60, 61, 63, 75,
 76, 77, 86, 92, 94, 95, 96, 97,
 99, 100, 101, 107, 114, 116,
 121, 130, 133, 139, 159, 161,
 164, 173, 174, 176, 177, 195,
 211, 214, 216, 223, 224, 225,
 226
 Türkçe 21, 121
 Türk Dili 72, 100, 101, 225, 226,
 228
 Türk inkılâbı 46, 62
 Türk İrad 18
 Türkiye 19, 37, 38, 39, 40, 57, 65,
 75, 76, 87, 88, 90, 91, 92,

104, 105, 108, 116, 117, 121,
 122, 123, 126, 133, 136, 139,
 140, 146, 149, 150, 151, 153,
 154, 155, 158, 159, 160, 165,
 169, 170, 171, 172, 175, 191,
 209, 211, 212, 216, 218, 222,
 223, 225

Türkiye Büyük Millet Meclisi 154,
 173
 Türkiye Devleti 120, 121, 143, 149,
 155, 173, 212, 214, 215
 Türkiye İş Bankası İstanbul Şubesi
 49, 50
 Türk Tarih Kurumu Arşivi 67

U

Uğur Mumcu 59
 uhud-ı atika 136
 Ulus 33, 46, 50, 51, 54, 227, 228
 Umûmî Harp 103, 173
 Uncuyan 36

Ü

Ümmet 116

V

Vahideddin 153, 154, 155, 156, 157
 Vakıt 62, 69, 100, 167, 224, 227,
 228
 Van 85, 106, 225
 Vasıf Bey 19, 20, 226
 Veba-yı tedenni 30
 Velit 101, 114, 124
 Velit Ebüzziya 101
 Venizelos 195
 Viktor Hügo 79, 207
 Viyana 150, 195, 214, 215
 Volter 79, 207

Y

- Yakup Kadri 63, 101, 122, 129, 226
Yavuz 36, 92, 227
Yavuz Selim 92
Yemen 94, 107, 130, 150
Yenicami 50
Yeni Cami 50, 52, 53, 54
Yenihan 192
Yeni Türkiye 31, 143, 149, 212, 214
Yezid 147, 225
Yılmaz Öztuna 60
Yunan 83, 176, 178, 182, 184, 189,
190, 191, 193, 195, 196, 197,
199, 220

- Yunanlılar 90, 175, 177, 189, 204,
208
Yunus Nadi 37
Yusuf Ziya 34
Yüksel Enis 18
Yüniş 43

Z

- Zekeriya Sertel 27, 43
Zeynelâbidin 178
Zeynep Baraz Kalaycı 14, 19, 23,
33, 34, 42, 222
Zile 192
Ziya Gök Alp 107, 129
Z. Sertel 25